

Výzkumem a vývojem k prosperitě Česka? Ano, ale jak

Ve svém inauguračním projevu v lednu 1961 pronesl nově zvolený prezident John Fitzgerald Kennedy od té doby často citovanou větu: „Do not ask what your country can do for you, ask what you can do for your country.“ Tato věta ve zkratce výstižně formulovala fakt, že svoji zemi si budujeme sami a že k ní máme povinnosti.

Dovolím si tuto myšlenku přeformulovat pro pracovníky v českém výzkumu a vývoji: „Neptejte se, co může naše země dělat pro podporu výzkumu a vývoje; ptejte se, co vy můžete dělat pro rozvoj naší země.“

Ti z nás, kdo pracují ve výzkumu a vývoji, mohou pro naši zemi udělat opravdu hodně. Při rozhodování o výzkumu a vývoji se však musíme zbavit nejnebezpečnějšího mýtu, že čím více peněz „dáme“ na výzkum a vývoj, tím více bude naše společnost prosperovat. Tato korelace neexistuje ani v průmyslu, natož pak v celé společnosti, kde už prosperitu v závislosti na výzkumu a vývoji vůbec měřit nelze. Nepoužitelný výzkum bohatství země netvoří, ale spotřebovává.

Jeden z hlavních problémů vidím v tom, že o podpoře výzkumu a vývoje často píší, ale i rozhodují lidé, kteří sami nikdy nebyli v situaci, kdy museli a mohli rozhodovat, na čem ve výzkumu a vývoji pracovat, a byli schopni objektivně měřit výsledky svých rozhodnutí a jejich dopad na společnost. Chci tedy využít tuto příležitost a apelovat na vás, čtenáře Chemických listů, a hlavně na ty z vás, kteří rozhodujete o zaměření výzkumných a vývojových programů, abyste byli až brutálně upřímní sami k sobě, ale též ke svým spolupracovníkům, a abyste se vždy tázali: „Kdo z těchto výsledků výzkumu a vývoje bude mít prospěch?“

A nyní abych honem začal vysvětlovat. Vůbec totiž nesnižuji význam základního výzkumu na univerzitách či Akademii věd. Je naprosto nutný. K čemu? Zjednodušeně, ale věřím že výstižně lze říci, že hlavně k výchově nových vědeckých pracovníků, kteří získají znalosti naprosto nutné k tomu, aby vůbec mohli (pokud budou chtít) dělat aplikovaný výzkum s přímým pozitivním finančním dopadem na svou organizaci a na naši zemi.

Vím velice dobře, že i výsledky základního výzkumu mohou mít a občas i mají dalekosáhlý komerční dopad, a že všechny přelomové inovace jsou založeny na základním výzkumu. Jenže ty jsou již definičně nepředvídatelné, a tak není možné takt zdůvodňovat nutnost ani užitečnost základního výzkumu pro naši zemi.

Zcela tedy stačí, když se v základním výzkumu zaměříme primárně na výchovu budoucích špičkových vědeckých pracovníků. Umožňujeme jim pobyty v zahraničí. Jak jsou dobří poznáme podle toho, kam budou přijati. Jestliže se

váš doktorand dostane po dokončení studií na světové špičkové pracoviště, znamená to, že vy jste vynikající vědec, když jste ho tak dobře připravil(a). Váš citační index to asi potvrdí, ale možná ne. Tak jako úspěch manažera výzkumu a vývoje v průmyslu se měří finančním dopadem výsledků výzkumu a vývoje na firmu, tak úspěch učitelů a školitelů lze měřit úspěchy jejich studentů. To je totiž jejich hlavní produkt.

A že se z pobytu v zahraničí možná nikdy nevrátí? Naše chyba, když jim nebudeme schopni nabídnout podmínky pro to, aby byli úspěšní u nás doma v Česku. Ti nejlepší se patrně vrátí s vlastními penězi a s kontakty na získávání dalších peněz z různých fondů, a to nejen fondů z Evropské unie. A co na tom, když si takto zajistí několikanásobně vyšší příjem, než je „normální“ v Česku? Když jim totiž na ty peníze sáhneme a oni se budou muset v rámci tzv. sociální soudržnosti o tyto peníze dělit s jinými, prostě zase brzy odejdou a již se nevrátí. Můj nevědecký odhad je, že v Českém průmyslu je přibližně stejná práce dělaná za tzv. „cizí peníze“ placená dvojnásobně v porovnání s prací za peníze české.

Ještě jeden apel. Prosim nepovažujeme aplikovatelný výzkum za cosi druhořadého. Špičkoví vědci byli často ti první, kdo rozpoznali, jak bude možno výsledky jejich základního výzkumu komerčně aplikovat a na svém výzkumném tématu pokračovali v práci až do jeho komerční aplikace (využití). Špičkoví profesori, se kterými jsem měl tu čest jednat během svých 32 let v Kanadě a USA, udržovali vždy přímé kontakty s průmyslem, měli velký zájem pracovat na problémech, které průmysl zajímaly, a rozhodně to nepovažovali za ponížující. Vždyť také za to byli výborně odměňováni. Prodávat své znalosti a schopnosti není nic špatného a za vynikající znalosti je možné žádat vynikající odměny.

Čí je to ale chyba, jestliže nikdo nemá zájem o výsledky naší práce, ať jsou to již znalosti nebo produkty nebo studenti? Co tedy vlastně děláme pro svoji zemi a co jí nabízíme, když to nikdo nechce?

S Kennedym jsem začal a s Kennedym končím. „Ask what you can do for your country“.

Vždyť je to vlastně jednoduché. Vybrat si správná témata, která budou pro tuto zemi přínosem, a odvést kvalitní práci. Je to stejně jednoduché jako běžet maraton za 2 hodiny 11 minut. Rozběhnout se rychlostí 5 minut na míli a pokračovat tím tempem 26 mil. Jednoduché však vůbec neznamená snadné.

Martin Navrátil

¹ Booz Allen Hamilton Survey of Global Innovation 1000 (1999)